

ПРИМЕНА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У НОВИНАРСТВУ – ИСКУСТВА, ПРОБЛЕМИ И РЕШЕЊА

Јелена Допућ¹

Миодраг Миљковић²

Ладислав Лазић³

Апстракт: Нове технологије невероватном брзином мењају уобичајне садржаје масовних медија. Информације које су некада путовале, са краја на крај света, месецима, па и годинама сада су доступне на „један клик“. Такве промене условиле су и промену и систем структуре медија у којима главну реч воде кратке вести, експлозивни наслови, недовољно истражене информације и генерисане слике. Потиснути су аналитички текстови, истраживачко новинарство, репортаже. Имамо појаву нових форми као што су блогови и подкасти. У овом раду покушали смо да објаснимо трендове развоја савременог новинарства у дигиталној сфери, нове појмове као што су Новинарство 5.0. Покушали смо да пронађемо одговор на питање у којој форми обезбедити поштовање моралних и етичких начела, као и како најадекватније образовати и ауторе и кориснике нових технологија.

Кључне речи: *новинарство 5.0., глобални проток информација, етика, вештачка интелигенција*

¹ Јелена Допућ, Новосадски дечји културни центар
e-mail: gogica.gogica@yahoo.com

² Miodrag Miljković, producer, Agencija Synopsis, Niš, Serbia,
e-mail: micamiljkovic@gmail.com

³ Ладислав Лазић, РТВ Нови Сад,
e-mail: ladislav.lazic@gmail.com

APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN JOURNALISM - EXPERIENCES, PROBLEMS AND SOLUTIONS

Abstract: New technologies are changing the usual content of mass media at an incredible speed. Information that once traveled from one end of the world to the other, for months and even years, is now available with a single click. Such changes have also caused a change in the system and structure of the media, in which short news, explosive headlines, insufficiently researched information and generated images are the main ones. Analytical texts, investigative journalism, reports have been suppressed. We have the emergence of new forms such as blogs and podcasts. In this paper, we have attempted to explain the trends in the development of contemporary journalism in the digital sphere, new concepts such as Journalism 5.0. We have attempted to find an answer to the question of how to ensure respect for moral and ethical principles, as well as how to most adequately educate both authors and users of new technologies.

Keywords: *journalism 5.0., global flow of information, ethics, artificial intelligence*

1. УВОД

Развој новинарства нераскидиво је повезан са технолошким иновацијама и променама у друштвеној организацији. Најранији облици јавног информисања могу се пронаћи у античком Риму, где су *Acta Diurna* (59. п.н.е.) представљала прве званичне јавне списе намењене широј публици, а често се сматрају и претечом модерних новина (Briggs & Burke, 2005). Преломни тренутак у даљем развоју представља изум Јохана Гутенберга око 1450. године, којим је омогућена масовна репродукција писаних материјала и постављени темељи за ширење знања и информација ван оквира уских друштвених елита (Stephens, 1997). Управо тај технолошки продор довео је до настанка првих новина у Европи, као што је *Relation aller Fürnemmen und gedenckwürdigen Historien* у Стразбуру 1605. године, што се данас сматра првим модерним новинским издањем (Stephens, 1997).

Током XVIII и XIX века новинарство добија нову друштвену улогу кроз развој грађанских друштава и демократизацију јавног простора. Новине постају један од централних инструмената јавне расправе и артикулације јавног мњења, што је Јирген Хабермас теоријски објаснио концептом „јавне сфере“

(*Öffentlichkeit*), у којој јавна комуникација посредује управо преко новина и периодичних издања (Habermas, 1989).

Почетком XX века долази до новог медијског преокрета увођењем радија, а затим и телевизије, што је новинарство трансформисало у масовни медијски феномен са глобалним дометом. У овом периоду јавља се и процес комерцијализације и стандардизације новинарске праксе, што ће касније бити један од кључних темеља модерне медијске индустрије (McQuail, 2010). Са појавом интернета у другој половини XX века и његовом експанзијом почетком XXI века, новинарство улази у дигиталну еру коју карактеришу брзина дистрибуције, интерактивност и глобална доступност информација (McQuail, 2010).

Данас сведочимо убрзаним променама које се одигравају у медијској сфери на глобалном нивоу, јер је развој новинарства тесно повезан са технолошким иновацијама. Све брже технолошке промене и усвајање концепата Индустрије 5.0 отварају стални низ нових питања.

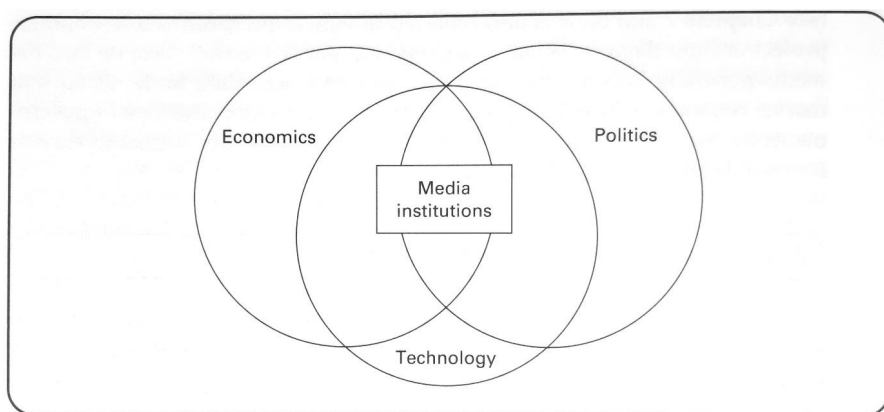
Сходно наведеном, предметни рад настоји да укаже на досадашња искуства професионалних изазова са којима се модерно новинарство суочава, актуелне проблеме, са акцентом на предлог решења кроз сагледавање трендова развоја нове револуције, Индустрије 5.0, концепата Друштва 5.0 и њиховог утицаја на развој и уређивање „Новинарства 5.0“. Кроз наведени оквир намера нам је да предочимо досадашње резултате кроз преглед литаратуре и основних постулата са којима се усагласила академска заједница, медијске куће, регулатори, донатори и фондациије, а тиче се неопходности постављања нових законодавних оквира и етичких кодекса ради што ефикасније употребе вештачке интелигенције у новинарству.

2. НОВИНАРСТВО 5.0 КРОЗ КОНЦЕПТ ИНДУСТРИЈЕ 5.0 И ДРУШТВА 5.0

Савремени технолошки и друштвени развој све чешће се повезује са концептом „Индустрија 5.0“, који је постао широко прихваћен као нова етапа индустријске еволуције. Основна идеја Индустрије 5.0 огледа се у интеграцији напредних технологија и најсавременијих иновација у производне системе, при чему се посебан акценат ставља на прилагодљивост динамичним променама и непредвиђеним околностима (Leng et al., 2022). У таквом оквиру, човек поново заузима централну позицију као носилац ефикасности и одрживог развоја система, сходно чему је овај концепт дефинисан кроз три

кључна принципа: усмереност на човека (engl. *human centricity*), одрживост (engl. *sustainability*) и резилентност (engl. *Resilience*) (Leng et al., 2022; Alves et al., 2023).

У наведеном контексту, концепт Друштва 5.0, развијен је у Јапану као континуитет и надоградња парадигме Индустије 4.0, те представља интегративни модел физичког и кибер простора усмерен ка изградњи „супер-паметног друштва“, у оквиру којег се савремене технологије – попут великих података, вештачке интелигенције и Интернета – систематски примењују ради решавања друштвених изазова, унапређења безбедносних механизма (Погледати Графикон 1.), као и подстицања еколошке одрживости и одрживог економског развоја; посебан значај се придаје приступу усмереном на човека, који превазилази ограничења искључиво технолошких и економских трансформација и обухвата шире друштвене и културне димензије, при чему је целокупна визија усклађена са Агендом Уједињених нација за одрживи развој 2030 што обезбеђује њену глобалну релевантност и применљивост (Salimova et al., 2019; Carayannis 2022).

Графикон 1. Три врсте утицаја на медије који се међусобно преклапају

Извор: McQuail, 2005: 220

Имајући у виду трансформацију индустрије и друштва у целини, у дигиталној ери, новинарство такође пролази кроз темељну промену која далеко надилази оквире досадашњег система. Концепт Индустије 5.0 истиче примат људске интелигенције над технолошком и подсећа да човек мора остати главни управљач технологијом, а управо у новинарству овај изазов постаје посебно значајан. Дигитализација и миграција медија на интернет платформе постале су опште место: готово све традиционалне новине данас имају сопствене веб-сајтове и мултимедијалне канале, укључујући и видео-

платформе попут *YouTube*-а и подкаста. Паралелно с тим, развој друштвених мрежа омогућио је експанзију независног и истраживачког новинарства, што је суштински изменило начин на који се вести производе, дистрибуирају и конзумирају (Lestari, 2025).

У таквом окружењу, медијски радници имају све мање времена да потврде истинитост информација, што је, уз појаву кориснички генерисаног садржаја у онлајн сфери, допринело убрзаној ерозији новинарства. У виртуелном простору који не познаје временске и просторне границе, сваки појединац има могућност да креира сопствену визију стварности и дистрибуира сопствену истину о појавама, догађајима и личностима. С обзиром на недовољну законску регулативу, али и одсуство ефикасног механизма контроле, глобална мрежа је простор за мноштво субјективно обојених, непотпуних и често нетачних информација. (Penjašević i dr, 2023) Такође, велики интернет могули као Гугл и други имају свој систем одбацивања вести кроз цензуравање извора и/или самих вести.

У документу *Guidelines for the Governance of Digital Platforms* (UNESCO, 2023) наглашава се да дигиталне платформе морају осигурати транспарентност у креирању садржаја и политика модерације, јер „недостатак транспарентности у алгоритамском управљању платформама угрожава поверење у медије и демократију“ (UNESCO, 2023: 15). Смернице такође инсистирају на моделу управљања и доношења одлука у којем учествују различити актери из више друштвених сфера — државне институције, приватне платформе, цивилно друштво, медије и академску заједницу, као и на независном надзору процеса доношења одлука (DIACOMET, 2022).

Превелики број доступних информација данас све више утиче на то да је потребно паралелно развијати когнитивне и критичке способности појединаца у процесу конзумирања и сортирања медијских садржаја, како би тај процес обухватао рационално и непристрасно логичко расуђивање, систематичну проверу чињеница у представљеним материјалима, као и разматрање различитих перспектива пре формулисања коначних закључака. (Carayannis 2022) Медијска писменост, као један од кључних концепата овог приступа, не своди се искључиво на способност критичког мишљења, већ укључује и трајну информисаност, компетенцију у препознавању и разликовању поузданих од непоузданих извора, као и јасно диференцирање између чињеничног и интерпретативног садржаја. 13 (Kecman, 2024) Посебно је занимљив у овом смислу истраживачки пројекат *The Signal and the Noise in the Era of Journalism 5.0* (ТАЏР, 2021), реализован на Карловом универзитету у Прагу који је усмерен на испитивање утицаја аутоматизованих садржаја на жанрове новинарства и на однос између новинара и публике. Аутори указују

на то да алгоритамска производња вести може изазвати промену равнотеже између „сигнала“ (релевантних информација) и „шума“ (вишка информација), што намеће потребу за развојем нових етичких и професионалних механизма уредничке контроле. (ТА ČR, 2021).

У том смислу, чињенице треба посматрати као објективан и веродостојан приказ стварности, док се мишљења могу схватити као субјективне интерпретације догађаја или података, условљене становиштем и искуством појединца (Sadiku и др. 2018).

Искуства из периода Индустрије 4.0 показала су да је од новинара захтевано овладавање широким спектром знања и технолошких вештина како би процеси прикупљања информација, извештавања и продукције медијских садржаја били ефикасни. Новинар је, у том контексту, све мање био ограничен на улогу аутора текста, већ је истовремено преузимао функције фоторепортера и видео-репортера, што је довело до мултимодалности професионалних компетенција. Међутим, у доба Индустрије 5.0 долази до заокрета који наглашава примат човека као централног носиоца интелигенције, док технологија добија улогу подршке и алата у служби друштвеног и професионалног напретка. То је и доказано кроз извештај *Journalism, Media, and Technology Trends and Predictions* (Reuters Institute, 2022) који је показао да је пандемија COVID-19 значајно убрзала дигиталну трансформацију медија, али истовремено довела и до повећаног „прегоревања“ новинара и уредника. Један од кључних налаза односи се на све већу примену аутоматизације и дигиталних алата у редакцијама, уз нагласак на потреби развоја хибридних модела рада у којима технологија делује као асистент, док човек задржава кључну уредничку и контролну улогу (Newman, 2022).

Кључни изазов у овом оквиру представља очување улоге људског фактора у процесу „чувања капије“ (gatekeeping), посебно у условима масовних медија изложених све израженијим информационим поремећајима и ширењу дезинформација (Shoemaker & Vos, 2009)

У том контексту, од посебне је важности суочавање са професионалним и етичким дилемама у новинарској пракси, обезбеђивање транспарентности алгоритамских система, јачање уредничке одговорности и промовисање свеобухватног приступа у процесима доношења одлука. На тај начин отвара се простор за развој концепта „Новинарства 5.0“, новог приступа који би омогућио свеобухватнији приступ и развој модерног новинарства уз максимално коришћење дигиталних капацитета и људских ресурса, вођено очувањем поверења јавности у медије и заштита новинарске аутономије.

3. ИЗАЗОВИ НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА – УЛОГА СНАТGPT

Са појавом интернет технологија дошло је до темељних промена у новинарству и медијској индустрији, које су обухватиле не само производњу и дистрибуцију садржаја, већ и начине успостављања односа са публиком, као и саме основе медијског пословања. Модерна медијска индустрија већ је доживела значајне трансформације развојем и доминацијом друштвених мрежа (*social media platforms*), док се нова етапа промена очекује са све широм применом генеративне вештачке интелигенције и сродних алата (Banik, 2024).

Ове технологије почивају на алгоритмима машинског учења и великих језичких модела (*large language models*), омогућавајући аутоматизовано генерисање текстова, слика и видео садржаја који у значајној мери подсећају на оне створене од стране људи. Посебно значајан допринос популаризацији ових технологија имају конверзацијски модели вештачке интелигенције, чија је употреба експоненцијално порасла у последње две године након појаве ChatGPT-а, захваљујући његовој приступачности и једноставности употребе од стране крајњих корисника. (Banik, 2024), (Alkaissi & McFarlene, 2023) (Zhang и др. 2023). Један од најпознатијих догађаја који је довео вештачку интелигенцију у центар пажње јавности представља појава апликације „ChatGPT“, која се заснива на великом језичком моделу за генерисање текста и, кроз интеграцију са мултимедијалним генеративним моделима, другог дигиталног садржаја (Banik, 2024), (Alkaissi & McFarlene, 2023), (Zhang и др. 2023). Овај сервис постао је доступан широј јавности у новембру 2022. године и у кратком временском периоду је глобално прихваћен као незаобилазан алат у свакодневним пословним и личним активностима.

Појавом ChatGPT-а отворено је ново поглавље у домену генеративне вештачке интелигенције, која се може дефинисати као модел вештачке интелигенције чији је примарни резултат стварање новог дигиталног материјала. Данас генеративна вештачка интелигенција заузима централно место на јавном, академском и политичком плану и показује тенденцију да постане доминантан облик употребе вештачке интелигенције. Убрзани развој ових технологија поставља низ значајних питања, укључујући права интелектуалне својине, начин примене у образовању, пословну употребу, као и потребу за променама у професијама које се до сада нису сматрале значајним за примену вештачке интелигенције.

У складу са новим технолошко-индустријским променама развија се и концепт новинарства. Кључне карактеристике ових оквира које су релевантне за медије и новинарство укључују:

1. постављање човека у средиште — технологија не замењује људе, већ им помаже да буду продуктивнији, креативнији и боље заштићени;
2. транспарентност и одговорност у коришћењу технологија — посебно када су у питању алгоритми, препоруке и аутоматизовани системи, како би се сачувало поверење и јавни интерес;
3. отпорност/резилијентност система — друштвене и производне структуре опремљене су тако да могу да се адаптирају на кризне ситуације и технолошке поремећаје, уз минималну штету за људе и организације;
4. одрживост на више нивоа (еколошка, економска, социјална) — технологија не сме бити само потрошња ресурса, већ њена употреба треба да доприноси дугорочном животу људи и система.

Примена ових принципа у медијима и уредничким процесима може се означити као Новинарство 5.0. Један од начина да се овај концепт дефинише јесте: *„Новинарство 5.0 је усмерено на човека, које људски фактор поставља као носиоца активности и процеса, етички је вођено новинарство које користи вештачку интелигенцију и аутоматизацију као колаборативне технологије, уз транспарентан и одговоран приступ алгоритмима, с очувањем уредничке аутономије, добробити новинара и одрживих пословних модела.“*

Оваквом дефиницијом могуће је развити пет стубова који одговарају кључним елементима 5.0 концепата и медијској пракси:

1. Вештачка интелигенција као асистент, не замена — алгоритми и генеративне технологије помажу у прикупљању, анализа података и претпричавању (pre-drafting), али финална редакција, етичка контрола и смисао информације остају у рукама новинара. Такође, овде се види и одговорност и посвећеност новинара да сваку информацију провери и лекторише, а не да користи нове технологије и као извор података и као преводилац.
2. Транспарентност алгоритама и препорука — системи препорука и персонализације морају бити објашњиви и етички одговоран приступ мора бити јаван.
3. Људско уредништво - вештачка интелигенција има улогу помоћног алата у новинарском процесу, док новинар и уредник остају крајњи аутори и носиоци пуне професионалне и етичке одговорности.

4. Добробит новинара и отпорност редакције — осигурати да дигитализација и аутоматизација не доведу до прекомерног стреса, губитка креативности или професионалне аутономије; уредништва треба да остану отпорна и прилагодљива у кризама.
5. Одржив пословни модел у медијима — технологија служи за унапређење публике, персонализацију и аналитичке утицаје, али не сме бити пре свега начин да се новости смање или замене људски ресурси и критичка улога медија.

Угроженост и постепена ерозија кредибилитета онлајн медијских извора манифестују се кроз низ неприхватљивих пракси, као што су кршење ауторских права и права интелектуалне својине, сајбер-криминал, лажно представљање, занемаривање поштовања људског достојанства, приватности и безбедности, као и злоупотреба незнања и лаковерности корисника. Етички стандарди и употреба технологије се мора уредити у свим пољима, али се и један део мора регулисати у оквиру заједничког акта који ће регулисати правни оквир употребе нових технологија (Penjišević & Sančanin, 2023).

У таквом окружењу, медијски радници имају све мање времена да потврде истинитост информација, што је, уз појаву кориснички генерисаног садржаја у онлајн сфери, допринело убрзаној ерозији новинарства. (UNESCO, 2021) У виртуелном простору који не познаје временске и просторне границе, сваки појединац има могућност да креира сопствену визију стварности и дистрибуира сопствену истину о појавама, догађајима и личностима. (UNESCO, 2021) С обзиром на недовољну законску регулативу, али и одсуство ефикасног механизма контроле, глобална мрежа је простор за мноштво субјективно обојених, непотпуних и често нетачних информација (Lestari, 2024).

Потреба за брзином објављивања најновијих вести, али и поама за „лајковима“ често отвара широк спектар етичких питања, пракси и норми онлајн медија, па се у центру проблема често налазе генерисане фотографије и текстови које нису проверени као извор. Стога се диференцијација одвија на нивоу две крајности: једна крајност је професионално новинарство засновано на истини, интегритету и непристрасности док на другој, онлајн страни, имамо инсистирање на брзини, субјективности, директности и исправкама након објављивања садржаја.

Стварање јединственог етичког кодекса заснованог на културним вредностима, а затим његова брза и потпуна имплементација, представља рационалан и очекиван приступ решавању низа етичких дилема у сфери културе понашања у виртуелном простору. Посебна одговорност лежи на академској заједници, од које се очекује да, у оквиру инклузивности дигитализације,

сензибилизује стручну и ширу јавност на теме кључних етичких категорија. Смањење прага толеранције између офлајн и онлајн сфере је процес који би пре свега требало да корисницима пружи најкомплетнију информативну и едукативну функцију, да заштити осетљиве групе и освести чињеницу да је виртуелна стварност на друштвеним мрежама истовремено приватна и јавна, и да се ствари из виртуелне пресликавају у реалан свет. Данас, корисници виртуелног медијског простора мање верују досадашњим ауторитетима, а све више поверавају онлајн пријатељима, али и заједницама састављеним од непознатих појединаца. Свест о свему овоме требало би додатно да стимулише и подстакне континуирано критичко размишљање истраживача, практичара и едукатора о динамичном и променљивом виртуелном простору како би се конституисао применљив етички кодекс понашања (Lestari, 2024).

4. ТРЕНУТНО СТАЊЕ И ИЗАЗОВИ У СВЕТУ И СРБИЈИ

У току је велика активност на пољу регулисања развоја и употребе вештачке интелигенције на међународном нивоу кроз различите приступе решавања бројних отворених питања од необавезујућих препорука до првог свеобухватног закона.

У последњих неколико година интензивирани су активности усмерене ка регулисању развоја и примене вештачке интелигенције на међународном нивоу, и то кроз различите механизме – од необавезујућих препорука до доношења првих свеобухватних законских оквира. Сходно томе, Европски парламент је 2024. године усвојио Закон о вештачкој интелигенцији (енг. *The Artificial Intelligence Act*), којим је по први пут на јединствен и свеобухватан начин регулисано питање развоја и примене ове технологије у оквиру Европске уније. У Сједињеним Америчким Државама, 2023. године донета је Председничка наредба о безбедном, сигурном и поузданом развоју вештачке интелигенције, која поставља оквире за одговорну примену у различитим секторима. Значајан корак представља и Блечки декларација усвојена у Уједињеном Краљевству, у којој се 28 држава сагласило да је неопходно обезбедити да развој и примена ВИ буду сигурни, поуздани и усмерени на добробит човека. У оквиру система Уједињених нација усвојена је и Глобална резолуција о сигурној, безбедној и поузданој вештачкој интелигенцији за одрживи развој (енг. *Seizing the Opportunities of Safe, Secure and Trustworthy Artificial Intelligence Systems for Sustainable Development*), која указује на по-

требу глобалне координације у овој области. Поред тог, мимо државних и међудржавних иницијатива, све већи број компанија формулише сопствене интерне политике и правила, настојећи да обезбеде безбедну, транспарентну и одговорну примену вештачке интелигенције у пракси.

У складу са новим трендовима и Влада Републике Србије је усвојила Стратегију за развој вештачке интелигенције за период 2025–2030. године. Овај значајан документ учвршћује позицију Србије као лидера у области вештачке интелигенције у Југоисточној Европи, док чланство у Глобалном партнерству за вештачку интелигенцију потврђује нашу релевантност на глобалном нивоу. Кључни циљеви нове стратегије укључују: развој законодавног оквира; улагање у образовање, иновације и инфраструктуру; ширу примену вештачке интелигенције у јавном сектору.

Посебно је значајно истаћи да је Кодекс новинара Србије, као основни етички документ који усмерава професионално поступање новинара у нашој земљи, крајем претходне године допуњен новим одредбама које се односе на употребу вештачке интелигенције. Ове измене представљају важан корак у правцу прилагођавања професионалних стандарда савременим изазовима које доноси дигитална трансформација медија. Укључивањем смерница за примену ВИ, Кодекс не само да препознаје потенцијал технологије као помоћног средства у новинарској пракси, већ и наглашава неопходност одговорне, транспарентне и етичке засноване употребе ових алата. На тај начин, новинарима и уредницима се пружа јаснији оквир за очување професионалног интегритета и кредибилитета медија у ери убрзаних технолошких промена (Kodeks novinara Srbije, 2025).

Неопходност истраживања употребе вештачке интелигенције у области новинарства у Србији произилази из више разлога: са једне стране, медијско тржиште у Србији је релативно мало и подложно финансијским, политичким и технолошким притисцима, што чини примену аутоматизације и алгоритамских алата изазовом у погледу очувања професионалних и етичких стандарда; са друге стране, регионални медији све више улазе у глобалну конкуренцију, где употреба ВИ може значајно утицати на продуктивност, брзину објављивања и персонализацију садржаја, али и повећати ризик од ширења дезинформација, плагијата и смањења уредничке контроле. Истраживања у Србији до сада су била ограничена и углавном се бавила ширим аспектима дигитализације медија и трансформацијом новинарских пракси, при чему се питање конкретне примене ВИ у редакцијама, етичких импликација и перцепције публике тек појављује у радовима на научним скуповима и појединачним студијама случаја, али још увек није систематски обрађено у оквиру свеобухватних националних пројеката.

Међу значајнијим истраживањима која су вршена, издваја се истраживање БИРН Србија за потребе Мисије ОЕБС у Србији, спровела истраживање, чији извештај под називом „Дигитална трансформација и вештачка интелигенција – Етичка и одговорна употреба у медијима“ је објављен од стране Мисије ОЕБС-а у Србији у фебруару 2025. године, истражује утицај вештачке интелигенције (ВИ) на медијску индустрију у Србији. Циљ извештаја је да мапира тренутно стање у погледу употребе ВИ технологија у различитим медијским редакцијама (локалним, националним и истраживачким) и отвори дебату о етичким питањима која произилазе из њене примене. Извештај се заснива на анкети и фокус групним дискусијама спроведеним у другој половини 2024. године, у којима су учествовали новинари и уредници домаћих медија. Кључни налази указују на то да је „употреба ВИ у редакцијама несистематска и недовољно стратешки промишљена, као и да су правила њене одговорне и етичке употребе недовољно развијена и нејасна самим медијским радницима.“ (Maksić, 2025, 4) Поред оснаживања самих редакција, извештај указује и на потребу даљег развоја робуснијег регулаторног оквира.

Кључни налази овог истраживања се могу представити на начин да указују на:

- Несистематска употреба ВИ: Употреба ВИ технологија у медијским редакцијама је несистематска и недовољно стратешки промишљена, што указује на потребу за бољим планирањем и имплементацијом ових технологија.
- Недостатак етичких смерница: Правила за одговорну и етичку употребу ВИ су недовољно развијена и нејасна, што може довести до потенцијалних етичких дилема у новинарској пракси.
- Потреба за развојем регулаторног оквира: Поред оснаживања самих редакција, постоји потреба за развојем робуснијег регулаторног оквира који ће осигурати одговорну и етичку употребу ВИ у медијима.

Извештај такође даје низ препорука за унапређење примене ВИ у медијима, укључујући: подстицање редакција на експериментисање са различитим алатима ВИ; развој јасних етичких смерница и стандарда за примену ВИ; и улагање у едукацију новинара и медијских радника о новим технологијама.

С обзиром на значај резултата, извештај пружа вредан увид у тренутну позицију медијских редакција у Србији и истиче потребу за системским променама и развојем одговорне праксе у коришћењу ВИ. Међутим, извештај не садржи конкретне примере успешне примене ВИ у медијским организацијама, што би могло бити корисно за практичну имплементацију. Додатно, било

би пожељно да буду укључене препоруке за јачање сарадње између медија, технолошких компанија и регулаторних тела.

Закључно, извештај указује да ВИ има потенцијал да значајно трансформише медијску индустрију у Србији, али да би овај потенцијал био у потпуности реализован, неопходно је обезбедити системске промене, улагање у едукацију, развој регулаторних оквира и јачање етичке одговорности свих актера у медијском екосистему.

ЗАКЉУЧАК

У условима убрзане дигиталне трансформације, новинарство се суочава са бројним професионалним, етичким и технолошким изазовима који превазилазе оквире досадашњег медијског система. Концепт Индустрије 5.0 наглашава неопходност очувања примата човека над технологијом, што у медијском контексту подразумева задржавање улоге новинара као кључног чиниоца у процесима уредничке контроле и "чувања капије", упркос све већој аутоматизацији и алгоритамском управљању садржајем. Сложеност новог медијског окружења, у којем се преплићу кориснички генерисани садржаји, ризик од дезинформација и алгоритамска селекција вести, намеће потребу за развојем нових механизма професионалне етике, медијске писмености и транспарентности у раду дигиталних платформи. У том контексту, концепт „Новинарства 5.0“ може се посматрати као перспективан модел који интегрише дигиталне капацитете и људске ресурсе, уз нагласак на одговорности, поверењу јавности и заштити новинарске аутономије као кључних вредности модерне медијске праксе. Концепт новинарства 5.0 указује на то да интеграција савремених технологија, а посебно вештачке интелигенције, мора почивати на јасним етичким и професионалним основама. Кључни стубови овог приступа – позиционирање ВИ као асистента, а не замене за новинара, транспарентност алгоритама и система препорука, примат људског уредништва, очување добробити новинара и отпорности редакција, као и развој одрживих медијских пословних модела – представљају смернице за очување интегритета медија у дигиталној ери. Само на тај начин могуће је обезбедити да технологија делује као подршка, а не као претња, и да новинарство у ери Индустрије 5.0 задржи своју друштвену улогу засновану на поузданости, одговорности и поверењу јавности. Истовремено, на међународном нивоу усвојени су важни документи који регулишу развој и примену ВИ, што указује на свеобухватност и глобалну координацију у овој области. У складу са тим

трендовима, и Србија је усвојила *Стратегију за развој вештачке интелигенције 2025–2030*, чиме је додатно учврстила своју позицију у региону. Посебан значај има чињеница да је *Кодекс новинара Србије* допуњен одредбама које се односе на примену ВИ, чиме је омогућено да новинарска етика остане усклађена са технолошким променама. Ипак, остаје изазов како применити ове принципе у условима малог и притисцима изложеног медијског тржишта, уз растућу глобалну конкуренцију. Управо зато потребна су даља систематска истраживања која ће обухватити практичне, етичке и друштвене импликације употребе вештачке интелигенције у српском новинарству.

РЕФЕРЕНЦЕ

1. Alkaiissi, H. McFarlane,S.R. (2023). ChatGPT: A comprehensive review on background, architecture, and applications. *Computer Science Review*, 48, 100578. <https://doi.org/10.1016/j.cosrev.2023.100578>
2. Alves J, Lima TM, Gaspar PD (2023) Is Industry 5.0 a Human-Centred Approach? A Systematic Review. *Processes* 11:193. <https://doi.org/10.3390/pr11010193>
3. Banik, D. (2024). Systematic exploration and in-depth analysis of ChatGPT's architecture. *Artificial Intelligence Review*. <https://doi.org/10.1007/s10462-024-10832-0>
4. Briggs, A., & Burke, P. (2005). *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*. Polity Press.
5. Bulatović, Lj., Bulatović, G., Arsenijević, O. (2011). *Digitalna medijska konvergencija*. Beograd: Fakultet za menadžment u Sremskim Karlovcima.
6. DIACOMET. (2022). *Fostering capacity building for civic resilience and participation: Dialogic communication ethics and accountability* (Grant Agreement ID: 101094816). European Commission. <https://doi.org/10.3030/101094816>
7. *Information Disruption in Online Journalism in the Era of the Industrial Revolution 5.0* (Anna Puji Lestari1, Fitri)
8. Kecman, V. (2024). *Medijska pismenost i kritičko mišljenje*. Beograd: Clio) *Kodeks novinara Srbije*, посећено 15.09.2025. године, <https://uns.org.rs/sr/kodeks-novinara-srbije.html>
9. Leng J, Sha W, Wang B, et al (2022) Industry 5.0: Prospect and retrospect. *J Manuf Syst* 65:279–295. <https://doi.org/10.1016/j.jmsy.2022.09.017>
10. Lokeshwari, K. & Priyanka, D. (2025) *Artificial Intelligence in Online Journalism: A New Paradigm of Communication*, *International Journal of Inovative Science and Research*

- Tehnology 10(3) <https://doi.org/10.38124/ijistr/25mar1860> Maksić, T. (2025) Digitalna transformacija i veštačka inteligencija etička i odgovorna upotreba u medijima, BIRN Srbija, OEBS u Srbiji.
11. McQuail, D. (2005). *McQuail's Mass Communication Theory (5th Edition)*. London: SAGE Publications.
 12. McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory (6th ed.)*. Sage Publications.
 13. Newman, N. (2022). *Journalism, media, and technology trends and predictions 2022*. Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/journalism-media-and-technology-trends-and-predictions-2022>
 14. Penješević, A, Sančanin, B, & Bogdanova, M. (2023). An ethics crisis in virtual media space, *Social informatics journal*, 2(1), 7-13.
 15. Penjišević, A., & Sančanin, B. (2023). Kredibilitet onlajn medijskih izvora. *Knowledge International Journal*, 57(1), 145–150. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7741234>
 16. Sadiku, M. N. O., Eze, T. P., & Musa, S. M. (2018). Fake news and misinformation. *International Journal of Advances in Scientific Research and Engineering (IJASRE)*, 4(5), 187-190. <https://doi.org/10.31695/IJASRE.2018.32728>
 17. Salimova, T., Guskova, N., & Ivanova, I. (2019). From Industry 4.0 to Society 5.0: Challenges for sustainable competitiveness of Russian industry. *Russian Journal of Economics*, 5(3), 230–238. <https://doi.org/10.32609/j.ruje.5.3.33216> Службени гласник РС, број 30/18, *Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025-2030. године* <https://www.srbija.gov.rs/tekst/437277>
 18. Shoemaker, P. J., & Vos, T. (2009). *Gatekeeping theory*. New York, NY: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203930434>
 19. Stephens, M. (1997). *A History of News*. Oxford University Press.
 20. TA ČR. (2021). *The Signal and the Noise in the Era of Journalism 5.0 – A Comparative Perspective of Journalistic Genres of Automated Content (projekat TL05000057)*. <https://starfos.tacr.cz/cs/projekty/TL05000057>
 21. UNESCO. (2021). *Journalism, 'Fake News' & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training*. UNESCO Publishing.
 22. UNESCO. (2023). *Guidelines for the Governance of Digital Platforms: Safeguarding Freedom of Expression and Access to Information through a Multistakeholder Approach*. Paris: UNESCO.
 23. Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere*. MIT Press.
 24. Carayannis, E.G., Morawska-Jancelewicz, J. (2022): The Futures of Europe: Society 5.0 and Industry 5.0 as Driving Forces of Future Universities. *Journal of the Knowledge Economy*, 13: 3445-3471

25. Zhang, Y., Xu, X., & Li, W. (2023). A comprehensive study of ChatGPT: Advancements, applications, and limitations. *Information*, 14(8), 462. <https://doi.org/10.3390/info14080462> A/78/L.49 Seizing the opportunities of safe, secure and trustworthy artificial intelligence systems for sustainable development, доступно: https://www.undocs.org/Home/Mobile?Final_Symbol=A%2F78%2FL.49&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False e. Јединствени информациони систем <https://serbia.un.org/sr/sdgs>
26. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), доступан на адреси: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
27. The Bletchley Declaration by Countries Attending the AI Safety Summit, 1-2 November 2023, доступна на: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-safety-summit-2023-the-bletchley-declaration/the-bletchley-declaration-by-countries-attending-the-ai-safety-summit-1-2-november-2023>.

Цитирање – АПА стил:

Допуђ, Ј., Миљковић, М., Лазић, Л. (2025). Примена вештачке интелигенције у новинарству – искуства, проблеми и решења. У: Б. Санчанин и А. Пењишевић (ур.), *Зборник радова VII међународне научне конференције Вештачка интелигенција у креирању медијских садржаја* (стр. 114-129). Сремски Карловци: Центар за културу, едукацију и медије; Источно Сарајево–Соколац: Висока школа за услужни бизнис.

Рад је примљен: 17. септембар 2025.

Received: September 17, 2025.

Прихваћен за објављивање: 22. септембар 2025.

Accepted: September 22, 2025